

Hodnocení rozložení lékáren na teritoriu České republiky

doc. Ing. František PODZIMEK, CSc.
Data Agentura INFOPHARM, s.r.o. Praha
www.infopharm.eu www.data-agentura.eu

1. Úvod.

Společnost Data Agentura INFOPHARM, s.r.o. se zabývá vyhodnocováním prodeje léků, OTC sortimentu, parafarmaceutik a zdravotnického materiálu rozhodujících farmaceutických výrobců a dovozců konečným spotřebitelům již od roku 1996. V letošním roce tedy oslavila 10. výročí působení na datovém trhu. Po celou tuto dobu si vede svoji rozsáhlou databázi odběratelů. V letošním roce tuto databázi odběratelů propojila s územně identifikačním registrem obcí UIR-ADR.

V poslední době se v tisku objevily úvahy o počtu lékáren v České republice, možnosti jejich regulace apod. Pro odbornou diskusi na toto téma jsme připravili následující rozbor situace rozložení lékáren na teritoriu České republiky.

2. Vstupní údaje

Údaje o počtu obyvatel v jednotlivých městech a obcích byly převzaty z Českého statistického úřadu k 1.1.2005. Dále byl využit číselník obcí, který byl zaveden sdělením Českého statistického úřadu č. 364/2002 Sb. Podle tohoto číselníku budeme města a obce dále rozdělovat do těchto pěti skupin: H - hlavní město, S - statutární město, M - město, O - obec a U - vojenský újezd. Mezi statutární města patří : Brno, České Budějovice, Havířov, Hradec Králové, Jihlava, Karlovy Vary, Karviná, Kladno, Liberec, Mladá Boleslav, Most, Olomouc, Opava, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Teplice, Ústí nad Labem a Zlín

Velikost dle počtu obyvatel	počet podle typu					celkem
	H	S	M	O	U	
: do 199				1631	2	1633
: 200 - 499				2011	1	2012
: 500 - 999			3	1289	1	1293
: 1000 - 1999			54	619	1	674
: 2000 - 4999			206	162		368
: 5000 - 9999			134	3		137
: 10000 - 19999			68			68
: 20000 - 49999		2	40			42
: 50000 - 99999		13	3			16
: 100000 a více	1	4				5
Celkem	1	19	508	5715	5	6248

Do rozboru počtu lékáren a výdejen (dále jen odběratelů) byly vzaty údaje o jejich odběrech definovaného panelu léčivých přípravků z distribuční sítě za období od ledna do května 2006. Do panelu bylo zařazeno cca 4 500 přípravků více než 60 rozhodujících farmaceutických výrobců. Celkový obrat výběrového panelu za pět měsíců činil více než 20 mld. Kč.

Databáze odběratelů k 1.6.2006 obsahuje celkem 2510 záznamů. V porovnání s koncem roku 2000 je to o 320 odběratelů více. Postupně docházelo jak k nárůstu počtu malých lékáren, tak ke snížení počtu velkých lékáren.

Zajímavostí je skutečnost, že stejný podíl obrátu cca 70 %, realizoval v obou letech přibližně stejný počet lékáren a výdejen, t.j 856, resp. 857. Tento průnik obou křivek se proti porovnání dat z roku 2000 a 2005 posouvá k menšímu počtu a nižšímu procentu. V porovnání předcházejícího roku 2005 s rokem 2000 byl průnik pro 1130 lékáren na cca 80 % obrátu.

3. Metodika hodnocení velikosti odběratele

K hodnocení velikosti odběratele byl použit Index Velikosti Odběratele podle Data Agentury Infopharm - **IVODI**.

Tento index se stanovuje na základě obrátu definovaného panelu léčivých přípravků za posledních 6 měsíců. Na základě celkového obrátu ve sledovaném období jsou odběratelé seřazeni sestupně podle obrátu. Po sestupném seřazení je stanoven kumulativní podíl postupně rozšiřujícího se počtu odběratelů. Tento seznam odběratelů s postupně klesajícím obrátem je rozdělen na 5 skupin A až E. Hraniční body intervalů byly stanoveny na 20, 40, 80 a 95%. Hraniční body byly stanoveny s ohledem na rovnoměrný počet odběratelů ve skupině C až E.

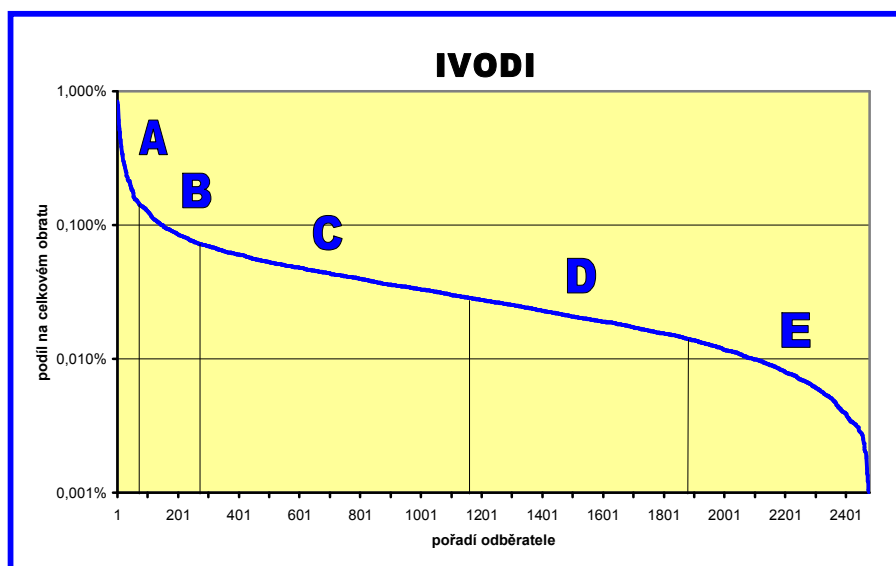
IVODI	Podíl kumulovaného obrátu v %
A	0 - 19.99
B	20.00 - 39.99
C	40.00 - 79.99
D	80.00 - 94.99
E	95.00 - 100.00

IVODI	průměrná hodnota podílu obrátu
A	0,30%
B	0,10%
C	0,05%
D	0,02%
E	0,01%

Tab. 2 Rozdělení indexu IVODI

Tab. 3 Průměrná hodnota podílu na obrátu v jednotlivých skupinách IVODI

Průměrná hodnota podílu jednotlivé lékárny a výdejny na celkovém obrátu všech odběratelů (t.j 2510 lékáren a výdejen) v ČR je 0,04 %

Na obrázku č.1 je znázorněna závislost podílu obrátu odběratele na pořadí (seřazeno sestupně podle velikosti – od největší po nejmenší). Pro lepší názornost je osa podílu na celkovém obrátu v logaritmickém měřítku.

Z uvedených tabulek a grafů vyplývají tyto závěry:

- V ČR existuje síť lékáren a výdejen, která se, co do velikosti obrátu, výrazně diferencuje.
- Lékárny s indexem IVODI A a B, dosahují výrazně nadprůměrný obrát a zabezpečují distribuci cca 40 % obrátu v celé ČR.
- Lékárny s indexem E realizují méně než 5 % celkového obrátu.

4. Hodnocení rozdělení odběratelů podle územních jednotek

Územní jednotky v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU se vymezují na 5 skupin - NUTS1 - NUTS 5. Toto členění použijeme pro další hodnocení.

4.1. Rozdělení odběratelů na NUTS 1 - území celé ČR

IVODI	Počet lékáren a výdejen				
	Hlavní město	Statutární město	Město	Obec	Celkem
A	17	34	18	0	69
B	38	56	108	0	202
C	119	211	541	17	888
D	87	199	367	66	719
E	54	82	229	267	632
Celkem	315	582	1263	350	2510

Tab. 4 Počet odběratelů v jednotlivých skupinách IVODI podle typu města

Co z uvedených tabulek vyplývá:

- Ve městech, včetně Prahy a statutárních měst jsou zastoupeny všechny typy lékáren a výdejen podle velikosti jejich obrátu.
- V obcích jsou zastoupeny lékárny a výdejny pouze typu C až E.

4.2. Rozdělení odběratelů na NUTS 3 – kraje

Česká republika je rozdělena na 14 krajů, které mají různou hustotu osídlení. Mezi nejlidnatější kraje patří hlavní město Praha, naopak nejmíň obyvatel je v Karlovarském kraji. Tomu odpovídá i počet lékáren v jednotlivých krajích.

Kód	KRAJ	IVODI					Celkem
		A	B	C	D	E	
CZ011	Hlavní město Praha	17	38	119	87	54	315
CZ020	Středočeský	6	23	99	54	55	237
CZ031	Jihočeský	4	5	41	53	66	169
CZ032	Plzeňský	5	18	52	32	35	142
CZ041	Karlovarský	0	7	29	31	20	87
CZ042	Ústecký	2	14	65	61	48	190
CZ051	Liberecký	3	5	39	29	24	100
CZ052	Královéhradecký	2	13	57	43	32	147
CZ053	Pardubický	2	8	48	36	39	133
CZ061	Vysočina	3	9	31	40	31	114
CZ062	Jihomoravský	9	15	96	98	84	302
CZ071	Olomoucký	4	14	49	40	51	158
CZ072	Zlínský	5	11	45	43	38	142
CZ080	Moravskoslezský	7	22	118	72	55	274
Celkem		69	202	888	719	632	2510

Tab. 5 Počet odběratelů v jednotlivých skupinách IVODI podle krajů

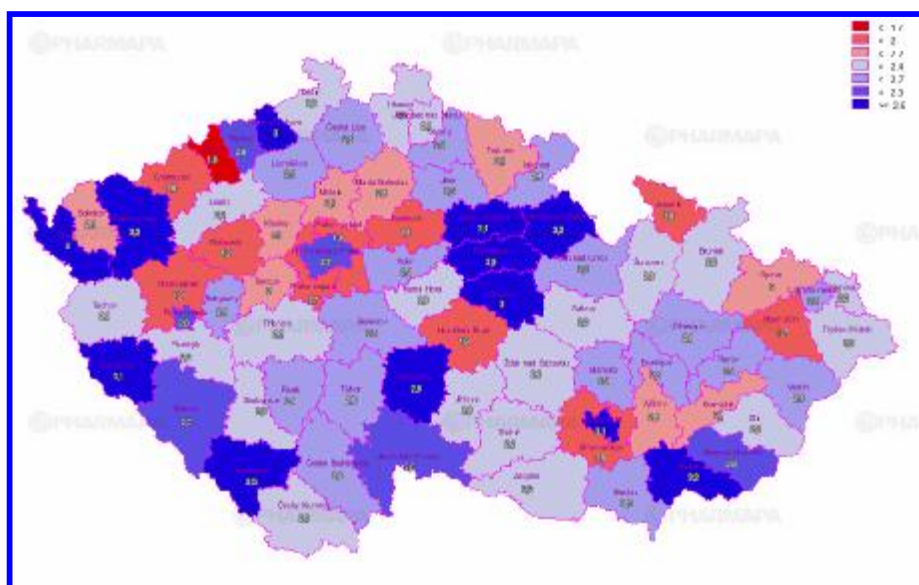
Kód	KRAJ	Počet obyvatel	Počet odběratelů	Počet odběratelů na 10 000 obyvatel	Počet obyvatel na odběratele
CZ011	Hlavní město Praha	1 170 571	315	2,6910	3 716
CZ020	Středočeský	1 144 071	237	2,0715	4 827
CZ031	Jihočeský	625 712	169	2,7009	3 702
CZ032	Plzeňský	549 618	142	2,5836	3 871
CZ041	Karlovarský	304 588	87	2,8563	3 501
CZ042	Ústecký	822 133	190	2,3111	4 327
CZ051	Liberecký	427 563	100	2,3388	4 276
CZ052	Královéhradecký	547 296	147	2,6859	3 723
CZ053	Pardubický	505 285	133	2,6322	3 799
CZ061	Vysočina	510 114	114	2,2348	4 475
CZ062	Jihomoravský	1 130 240	302	2,6720	3 743
CZ071	Olomoucký	639 423	158	2,4710	4 047
CZ072	Zlínský	590 706	142	2,4039	4 160
CZ080	Moravskoslezský	1 253 257	274	2,1863	4 574
	Celkem	10 220 577	2510	2,4558	4 072

Tab. 6 Relativní hodnocení počtu odběratelů v jednotlivých krajích

Přestože Karlovarský kraj má nejmíň obyvatel má největší počet odběratelů na 10 000 obyvatel, resp. nejmenší počet obyvatel na jednoho odběratele. Nejhuře z těchto hledisek vychází Středočeský kraj.

4.3. Rozdělení odběratelů na NUTS 4 – okresy

Další hodnocení podle okresů a obcí budeme již převážně provádět graficky. Využijeme k tomu projekt e-Pharmapy, který umožňuje zobrazovat umístění jednotlivých odběratelů v zeměpisných souřadnicích na mapových listech mapových internetových serverů.

Na obrázku č. 6 je proto znázorněn počet odběratelů na 10 000 obyvatel. Zde jsou vidět již některé disproporce. Největší počet na 10 000 obyvatel je v okrese Prachatice (3,5) a Karlovy Vary (3,3), naopak nejmenší v okrese Nový Jičín a Praha –západ (1,7)

Obr. 2 Počet odběratelů na 10 000 obyvatel

4.4. Rozdělení odběratelů na NUTS 5 - obce

Nejdříve se zaměříme na počty odběratelů s indexem IVODI podle velikosti měst a obcí. Údaje jsou uvedeny v následující tabulce.

počet obyvatel	počet obcí a měst	počet lékáren a výdejen	IVODI				
			A	B	C	D	E
: do 199	1633	0	0	0	0	0	0
: 200 - 499	2012	1	0	0	0	0	1
: 500 - 999	1293	44	0	0	1	4	39
: 1000 - 1999	674	225	0	0	6	35	184
: 2000 - 4999	368	362	0	1	68	144	149
: 5000 - 9999	137	300	0	13	166	90	31
: 10000 - 19999	68	290	2	47	151	58	32
: 20000 - 49999	42	382	16	47	158	99	62
: 50000 - 99999	16	323	17	25	120	111	50
: 100000 a více	5	583	34	69	218	178	84
Celkem	6248	2510	69	202	888	719	632

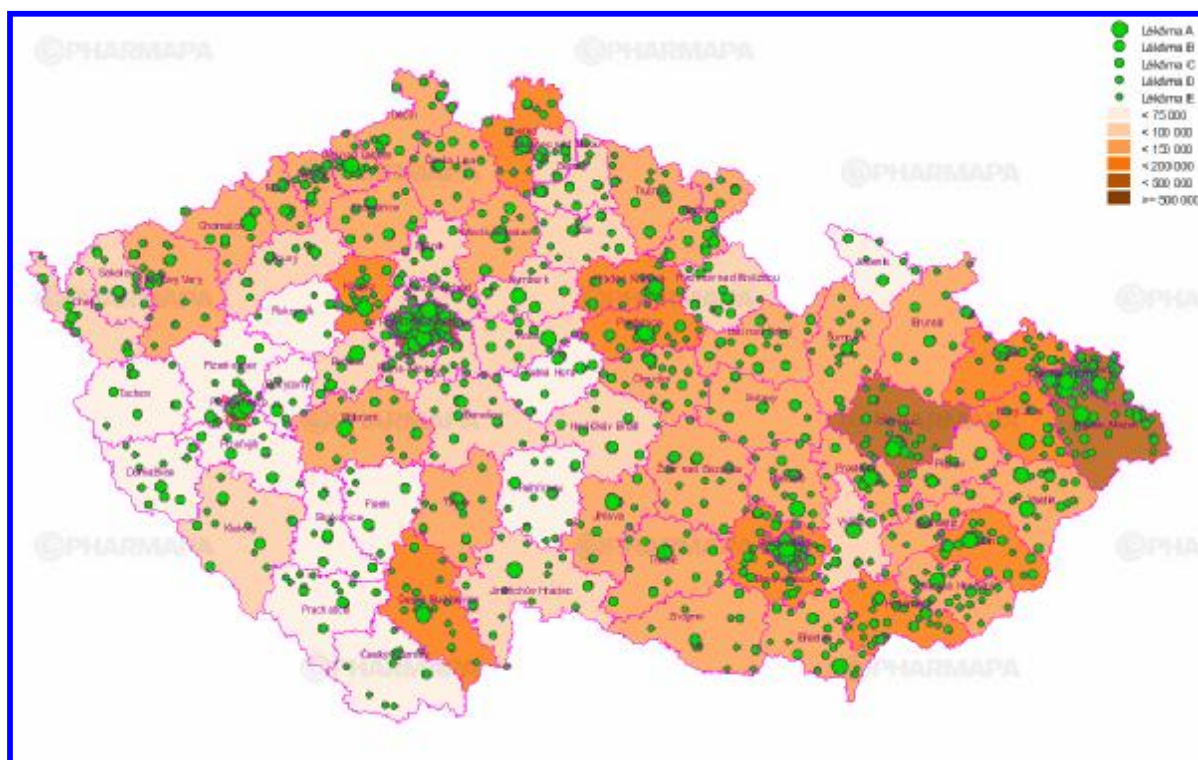
Tab. 7 Počty odběratelů podle indexu IVODI a velikosti města nebo obce.

Pokud tedy sledujeme počet lékáren na počet obyvatel jednotlivých měst a obcí docházíme k těmto závěrům:

- V celé České republice je v průměru 2.45 lékáren na 10 000 obyvatel.
- Nejvíce lékáren na 10 000 obyvatel je v oblastech se zvýšeným turistickým ruchem např. Šindlerův Mlýn, Křivoklát, Rozvadov - cca 15.1 – 14.7
- V Praze je mírně nadprůměrný počet lékáren na 10 000 obyvatel, a to 2.63
- Nejmenší počet je v Kopřivnici a Klášterci nad Ohří a to 1.28
- Všechna města a obce, (kromě města Lomu a obce Rohatec) s více než 3 000 trvale bydlících obyvatel mají lékárnou nebo výdejnu.
- Obec s nejmenším počtem trvale bydlících obyvatel s lékárnou nebo výdejnou má jenom 292 obyvatel – Nové Hrady.

Při podrobné analýze obrázku č.3 zjistíme některé zajímavé skutečnosti:

- Teritorium České republiky je rovnoměrně pokryto rozhodujícími lékárnami s indexem IVODI A až E
- Existující diference v počtu lékáren jsou způsobeny především zvýšeným počtem potenciálních zákazníků nad úroveň trvale bydlících obyvatel. Toto navýšení může být způsobeno turistickým ruchem, spádovostí dané lokality, příhraničním cestovním ruchem apod.
- Řada lékáren a výdejen je lokalizována u rozhodujících komunikací, především silnic 1. třídy (ne dálnic)
- Řada lékáren a výdejen je lokalizována v těsné blízkosti hraničních přechodů nebo u komunikací směřujících k hraničním přechodům.
- V hlavním městě Praze je většina odběratelů soustředěna do centra města.

Obr. 3 Umístění odběratelů s indexem IVODI A až E na teritoriu ČR s počtem obyvatel v jednotlivých okresech

5. Závěr

Na základě provedeného rozboru situace rozložení lékáren a výdejen v České republice lze konstatovat, že s ohledem na počet a jejich rozložení není třeba přistupovat k žádným regulačním opatřením z hlediska regionálního rozložení. V uplynulých letech došlo bez regulace k poměrně rovnoměrnému rozložení na teritoriu ČR. To však neznamená, že v některých lokalitách není dostupnost lékáren a výdejen pro obyvatelstvo nedostačující.

Jiná otázka však zůstává, zda cca 2500 lékáren a výdejen je pro 10 mil. obyvatel je hodně nebo málo. Zda vzniklé konkurenční prostředí ovlivňuje i výši přírážky na lékárně a nutí lékárný snižovat svoji přírážku, t.j. nevyužívat maximální možnou. Snižování přírážek lékárný však bude mít za následek zhoršování jejich ekonomických ukazatelů.

Vzhledem k neustále rostoucímu počtu lékáren a výdejen stav nasycení v počtu lékáren a výdejen však zatím nenastal.